

ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Постановка теми. Вивчення питань методики провадження релігієзнавчої експертизи при реєстрації статутів релігійних організацій, узагальнення досвіду.

Вивчення проблеми. До розгляду питань, пов'язаних з забезпеченням правового регулювання державно-конфесійних відносин на демократичних засадах зверталось широке коло видатних українських і закордонних мислителів, вчених, юристів. Теоретичні основи вивчення цього питання закладені у працях фахівців у сфері загальнотеоретичної юриспруденції Ю. М. Оборотова, П. М. Рабіновича, М. М. Азаркіна, Г. Дж. Бергмана, А. Б. Венгерова, М. Ю. Варьяса, Р. А. Папаяна, В. О. Ципіна, а також вчених-адміністративістів, дослідження яких були поєднані з визнанням питань адміністративної правосуб'єктності, серед яких необхідно зазначити В. Б. Авер'янова, Є. В. Додіна, С. В. Ківалова, Л. Р. Білу-Тіунову. Необхідно звернути увагу на певні дослідження, зроблені такими вченими, як А. Колодний, Л. Филипович, О. Заєць, Г. Друзенко, Ю. Решетніков, М. Новиченко.

Завдання цієї статті полягає у вивченні питання методики проведення релігієзнавчої експертизи при реєстрації статутів релігійних організацій, узагальнення досвіду.

Релігія є важливою складовою частиною культури народу. У Конституції України визначено, що держава сприяє розвитку української нації, її історичної свідомості, традиції [1].

В. Климов визначає, що у міру становлення України як правової держави, деполітизації релігійної сфери, мінімізації залежності конфесій від державно-адміністративного ресурсу, усвідомлення церквами, релігійними організаціями, що їх майбутнє залежить не від близькості до владних структур, партій чи харизматичних лідерів, а від них самих, у країні складатимуться все більш сприятливі умови для продуктивного вирішення регіональних, міжнаціональних, конфесійних та соціальних проблем з врахуванням їх взаємозв'язку та взаємовпливів [2].

Значним кроком забезпечення прав людини у релігійній сфері та створення і діяльності релігійних організацій було прийняття Закону України про свободу совісті і релігійні організації [3]. Голова Держкомнацрелігій Ю. Решетніков [4] визначає, що пострадянське ставлення до церкви заважає вирішенню вже назрілих питань. На його переконання, функція комітету полягає в тому, щоб, з одного боку, сприяти і підтримувати міжнаціональний діалог, міжнаціональний мир і злагоду, з іншого — сприяти подальшій гармонізації державно-конфесійних відносин в найрізноманітніших сферах. Життя визначає ті сфери, де Державний комітет у справах національностей та релігій може сприяти тим чи іншим позитивним зрушенням, які останнім часом відбуваються в

державно-конфесійних відносинах. Що стосується релігійної свободи, то, на думку не тільки Ю. Решетникова, але й на думку закордонних спостерігачів, рівень релігійної свободи в Україні є одним із найкращих в Європі і, мабуть, й у світі. Ю. Решетников вказує, що стосується чинного законодавства, то комітет і в минулі роки, і зараз працює над пропозиціями щодо змін до законодавства. Розроблена і внесена через Кабінет Міністрів на розгляд Верховної Ради Концепція етнопонаціональної політики України, яка сьогодні обговорюється. Комітет також працює над двома законопроектами — це нова редакція Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» та закон про повернення колишнього культового майна.

Відповідно до законодавства України релігійна організація визнається юридичною особою з моменту реєстрації її статуту (положення). У необхідних випадках орган, який здійснює реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій, може зажадати висновок місцевої державної адміністрації, виконавчого комітету сільської, селищної, міської рад, а також спеціалістів.

Відповідно до ст. 30 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» державний орган України у справах релігій покликаний забезпечувати проведення державної політики щодо релігій і церкви. З цією метою він, зокрема, забезпечує релігієзнавчу експертизу. Згідно із Положенням про Державний комітет України у справах національностей та релігій [5], Держкомнацрелігій відповідно до покладених на нього завдань забезпечує проведення релігієзнавчої експертизи статутів релігійних організацій. У Держкомнацрелігій утворюється експертна рада за участю представників наукових установ, учених-релігієзнавців та фахівців з інших галузей. Склад експертної ради та положення про неї затверджує Голова Держкомнацрелігій. У Держкомнацрелігій можуть утворюватися наукова (науково-консультаційна) рада, інші дорадчі та консультаційні органи. Склад таких органів і положення про них затверджує голова Держкомнацрелігій.

Поняття «експертиза» є опрацьованим в українському правовому полі і визначено у Законі України «Про судову експертизу», який визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності. Відповідно до зазначеного закону: судова експертиза — це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства.

Методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних та судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України Про судову експертизу [6].

Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 595 «Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз» [7] визначено порядок процедури атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз (крім судово-медичної та судово-психіатричної), де під поняттям «методика проведення судової експер-

тизи» слід розуміти результат наукової роботи, що містить систему методів дослідження, які застосовуються в процесі послідовних дій експерта з метою виконання певного експертного завдання. У постанові також зазначено, що методики розробляються державними спеціалізованими установами, які визначені Законом України «Про судову експертизу».

Атестація методик полягає в оцінці звіту про наукову роботу, виконану з метою розроблення методик, шляхом проведення його рецензування та апробації методик спеціалізованими установами.

Рецензування звіту про наукову роботу проводиться фахівцями з певних галузей знань, які не брали участь у розробленні методики, з метою визначення актуальності та новизни з урахуванням сучасних досягнень науки і техніки, а також можливості використання методик в експертній практиці.

Апробація методик проводиться фахівцями спеціалізованих установ, які не брали участь у їх розробленні, з метою перевірки обґрунтованості методик, а також оцінки їх ефективності та результативності для виконання експертних завдань.

Результати атестації методик розглядаються науковими радами спеціалізованих установ, які діють відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [8]. У разі прийняття науковою радою рішення про рекомендацію до впровадження методики в експертну практику — вона подається для державної реєстрації. Державна реєстрація методик проводиться Мін'юстом, який є держателем Реєстру методик проведення судових експертиз.

Як вказує О. В. Пчелінцев, «на жаль, тема релігієзнавчої експертизи практично не знайшла теоретичного осмислення і до сьогоднішнього дня залишається за рамками наукових досліджень. Недослідженими залишаються такі важливі питання, як природа і ознаки релігієзнавчої експертизи, умови і спеціальні методи її проведення, предмет і об'єкт експертизи, статус експерта при провадженні релігієзнавчої експертизи і межі застосування спеціальних знань, проблеми комплексної і комісійної релігієзнавчої експертизи та інші [9].

Начальник відділу науково-експертної роботи Державного комітету України у справах релігій В. Любчик зазначив, що в Україні зареєстровано ряд новітніх релігійних рухів. Навіть Велике Біле братство було зареєстроване 1991 р. В рамках мироповчальної доктрини, яка була скерована апокаліпсисом, не було приводу відмовити у реєстрації. Взагалі у нас релігійних рухів різних напрямків нараховується близько п'яти десятків, вони становлять 7 % від загальної релігійної мережі. В. Любчик також визначив, що проблема полягає у тому, що наше законодавство, яке відповідає за реєстрацію релігійних організацій та регламентує їхню діяльність, є абсолютно сирим. Фактично відсутні легальні експертні процедури, які б дозволили з'ясувати, чи є та чи інша релігійна організація деструктивною, тоталітарною чи якоюсь ще. Все ускладнює те, що гіперліберальний у деяких аспектах закон про свободу совісті, який нині діє, дозволяє релігійним організаціям діяти і без будь-якої реєстрації, ніяк не повідомляючи органи державної влади про своє існування. У нас є випадок, коли невелика харизматична громада, чисельністю близько сотні осіб, більше

восьми років жила без реєстрації. І тільки зараз вони прийшли до нас через потребу у статусі юрособи, аби відкрити рахунок у банку. Але практично відсутні процедури, які б дозволили дати експертну оцінку діяльності цієї громади і сказати: безпечні вони чи ні та чи можна їх реєструвати. В ст. 14 Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації», звісна річ, написано, що коли державний орган має сумнів щодо того, чи варто реєструвати ту чи іншу громаду, то він може звернутися до спеціалістів, і термін реєстрації продовжиться до 3 місяців. Мається на увазі звернення до центрального відділення Комітету у справах релігій, який надасть консультативну та дорадчу допомогу, проведе релігієзнавчу експертизу, процедуру якої ніхто і ніколи не прописував. Тому на таку експертизу ніхто ніколи і не покладається. Автор зазначив, що є документ під назвою «Рекомендації Державного комітету у справах релігій щодо реєстрації неорелігійних організацій». Він складається приблизно з 40 пунктів-запитань, себто це щось на зразок опитувальника. Якщо ми сумніваємося у характері якоїсь неорелігійної організації, то рекомендуємо її представникам дати відповідь на ці питання. І якщо відповіді нас влаштовують, то ми реєструємо цю організацію. Якщо ж вони знахабніють і будуть відкрито писати, що, наприклад, збираються забирати у громадян їхнє особисте майно, то ми скажемо: «Ой які ви погані, ми вас не будемо реєструвати». Проблема з цим опитувальником полягає у тому, що чомусь ніхто не хоче писати: так, ми будемо робити це і це. На словах всі білі й пухнасті [10].

Як визначив В. Любчик, «що стосується “Посольства Божого” — по офіційному запиту МВС, ми готуємо релігієзнавчу експертизу» [11].

До питань проведення релігієзнавчої експертизи зверталось багато фахівців. Так, О. Г. Залужний визначає, що основними завданнями релігієзнавчої експертизи є: визначення релігійного характеру реєстрованої організації на підставі поданих засновницьких документів, відомостей про основи її віровчення і відповідної йому практики; перевірка і оцінка достовірності відомостей, що містяться в поданих релігійною організацією основах віровчення і інших документах; роз'яснення інших, що виникають при здійсненні державної реєстрації релігійної організації, питань, що вимагають експертної оцінки. У документах, що додаються, особливе місце займають відомості про основи віровчення і відповідної йому практики, зокрема про історію виникнення релігії і даного об'єднання, про форми і методи його діяльності, про ставлення до сім'ї і браку, до освіти, здоров'я послідовників даної релігії, про обмеження для членів і служителів організації відносно їх цивільних прав і обов'язків, без наявності яких неможливо визначити, чи є організація релігійною і чи не суперечать її внутрішні встановлення законодавству [12]. В. М. Петрик вивчає основні напрями та механізми вдосконалення державно-церковних відносин у контексті захисту національної безпеки України на прикладі новітніх релігійних організацій визначає, що необхідно не допускати реєстрацію статутів деструктивних неокультів ні як релігійних об'єднань, ні під прикриттям громадських організацій. Якщо подібний культ уже зареєстрований і продовжує проводити протиправну діяльність, то його необхідно дискредитувати через засоби масової інформації

або зняти з реєстрації у судовому порядку. З метою запобігання негативному впливу неокультів на військовослужбовців запропонувати керівництву національних військових формувань утриматись від контактів з їх представниками, особливо місіонерами закордонних релігійних центрів. Аналогічні рекомендації необхідно надавати керівництву місць позбавлення волі. Представникам релігієзнавчої експертної ради при Держкомрелігій більш ретельно проводити експертизу віросповідних доктрин неокультів, займатися вивченням процесів у їхньому середовищі. Також активізувати роботу міжвідомчої комісії при Міністерстві охорони здоров'я з вивчення питань дотримання чинного законодавства в діяльності релігійних організацій харизматичного спрямування. Державним службовцям більш активно проводити вивчення порушень адміністративного, податкового та кримінального законодавства щодо його достатності для унеможливлення протиправної діяльності неокультів. При реєстрації громад нових релігій, підпорядкованих закордонним центрам, до уваги обов'язково брати діяльність цього центру за кордоном. Через МЗС налагодити отримання інформації з європейських та інших країн щодо методів роботи та поведінки представників неокультів, які мають негативну міжнародну репутацію [13].

Ф. Купріянов визначає, що принципами проведення релігієзнавчої експертизи є: законність, професіоналізм осіб, що здійснюють експертизу, незалежність експертів, об'єктивність і самостійність у визначенні висновків, а так само відповідальність експертів за повноту й об'єктивність висновку. Основними завданнями експертизи він визначає: 1) визначення релігійного характеру реєструємої організації на підставі поданих установчих документів, відомостей про основи її віровчення й відповідної йому практики; 2) перевірка й оцінка вірогідності відомостей, що втримуються в представлених релігійною організацією основах віровчення, й інших документів; 3) роз'яснення інших, виникаючих при здійсненні державної реєстрації релігійних організацій питань, що вимагають експертної оцінки [14]. О. А. Кубеліус, старший консультант Національного інституту українсько-російських відносин визначає, що для запобігання шкідливому впливу представників нових вірувань на суспільство необхідно провадити ретельну релігієзнавчу експертизу на предмет визначення справжньої релігійності організації перед її реєстрацією [15].

Необхідно зазначити, що у Російській Федерації у 2009 р. затверджені Порядок проведення державної релігієзнавчої експертизи, [16] Положення про Експертну раду з проведення державної релігієзнавчої експертизи при Міністерстві юстиції Російської Федерації [17] та зразок бланка експертної ради з проведення державної релігієзнавчої експертизи при Міністерстві юстиції Російської Федерації.

Проведення експертизи ґрунтується на принципах дотримання права на свободу совісті і свободу віросповідання, інших прав і свобод людини і громадянина згідно з загально визнаними принципами і нормами міжнародного права і відповідно до Конституції Російської Федерації, прав релігійних організацій, а також незалежності експерта, об'єктивності, всебічності і повноти досліджень. Експертиза має комплексний характер.

В Україні у 2004 р. Л. О. Филипович, доктор філософських наук, завідувачка відділу проблем релігійних процесів в Україні Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, В. Є. Еленський, доктор філософських наук, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, та О. Н. Саган, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, проводили релігієзнавчу експертизу щодо віровчення і практики організації «Церква Саєнтології» і відповідності форм і методів їх діяльності чинному в Україні законодавству.

Експерти відповіли на такі запитання:

1. Чи правомірно, базуючись на сучасних релігієзнавчих методиках, відповідно до чинного законодавства України, міжнародних правових актів і представлених для аналізу джерел, реальної обрядової практики Саєнтології, класифікувати Саєнтологію як релігію, а також общини саєнтологів в Україні як релігійні?

2. Чи можливо класифікувати саєнтологічні практики (обряди, свята і ін.) як релігійні?

3. Чи порушуються вимоги чинного законодавства?

4. Чи спрямован зміст доктринальної саєнтологічної літератури на підрив безпеки і порушення цілісності України, чи міститься в ній пропаганда війни, соціальної, расової, національної ворожнечі?

5. Чи містить література і практика саєнтологів в Україні заклики нетерпимого ставлення до віруючих інших віросповідань або інших релігійних течій?

6. Чи містить література саєнтологів ідеї, направлені на руйнування або відмову в Україні від сім'ї, підрив моралі і здоров'я людей?

7. Чи містить література саєнтологів обмеження для своїх членів і служителів щодо виконання в Україні встановлених законом громадянських обов'язків і прав, зокрема здобування загальної і вищої освіти, користування послугами медичних установ України [18].

Питання щодо методики проведення релігієзнавчої експертизи знає багато дискусій. Так, О. Яковлева [19] визначає, що релігієзнавча експертиза є така систематизація даних про ту або іншу релігію, яка дозволяє відповісти на соціально значущі питання, і вказує, що проблемою першорядної ваги є відмежування релігійних феноменів від нерелігійних. Вона говорить про нарізку необхідності розробити методику релігієзнавчої експертизи тому, що часто важко відрізнити релігійну ідеологію від політичної, релігійні обряди від цивільних, релігійну общину від психотерапевтичної групи або комерційної організації. ...Бувають релігії, які не мають культу (системи ритуалів), що сформувався, або священного писання (наприклад, в неписьменних культурах), або не включають віри в надприродне і т.д. О. Яковлева наполягає на тому, що «здійснюючи релігієзнавчу експертизу, нам тільки потрібно визначити, що саме в релігії цікавить державу. Відповідь очевидна: для влади і правосуддя релігія, перш за все, є якась система імперативів соціально значущої поведінки». Враховуючи наведене, О. Яковлева вказує на відповідні етапи проведення релігієзнавчої експертизи.

По-перше, експерт повинен добути шукані дані. Експерт-релігієзнавець має справу з двома джерелами інформації — з документами і з віруючими.

Другий етап експертизи — аналіз отриманих даних. При цьому дані розподіляються по таких основних рубриках:

- 1) віровчення і етика;
- 2) релігійна практика (система основних ритуалів і психофізична техніка);
- 3) соціальна активність релігійного об'єднання (характер общини і способи її формування, прозелітична діяльність, суспільні ідеали і т.п.).

Віровчення і етика — це найбільш специфічний і абстрактний предмет релігієзнавчої експертизи. З іншого боку, він найбільш важливий з погляду суспільної значущості, оскільки найчастіше влада і правосуддя цікавляться саме тим, у чому полягає віра тих або інших осіб, чого вони хочуть, чого і по яких правилах добиваються. Всі ці цілі і принципи їх досягнення закладені у віровченні, що обґрунтовує певну етику. У віровченні експерт обов'язково повинен виявити такі моменти:

- 1) уявлення про вищі сили всесвіту (про Бога або богів, демонів і ін., про космічний закон, боротьбу сил добра і зла і т.п.);
- 2) уявлення про вище призначення індивіда, різних людських спільнот, зокрема даної релігійної групи, людства в цілому (сюди включаються не тільки вчення про вищу мету, але і доктрини обирності, егалітаризму і т.д.);
- 3) уявлення про долю індивіда, різних людських спільнот, зокрема даної релігійної групи, людства в цілому (сюди включаються вчення про порятунок і загибель, про початок і кінець світової історії, про відповідність поведінки людей їх призначенню);
- 4) ставлення до існуючого світопорядку.

Коли виведена кінцева мета і умови її досягнення, можна з достатньою строгістю вивести спосіб досягнення мети, тобто етику релігійної групи. Тут експертові надається можливість вивести первинні імперативи, тобто імперативи, що знаходять безпосереднє обґрунтування у віровченні, і вторинні імперативи, тобто імперативи, зафіксовані в документах або засвідчені віруючими, проте не обґрунтовані з погляду віровчення.

Виявивши, так би мовити, ідеальну сторону релігії, експерт повинен приступити до її практичної сторони, тобто до того, як ті або інші норми і програми реалізуються в житті релігійної групи. Практична сторона ділиться на специфічно релігійну (культ і психотехніка) і соціальну.

У релігії всякий ритуал має сенс відповідно до віровчення. Це ж стосується і психофізичної практики, під якою розуміється система спеціальних психічних і фізичних вправ, що мають на меті перетворення особи віруючого також відповідно до вказаного сенсу. Володіючи віровчальним ключем до ритуалів і психофізичної практики, релігієзнавець, проте, у ряді випадків потребує співпраці з фахівцями з інших галузей — з медиками, психіатрами, психологами і мистецтвознавцями.

Остання сфера релігієзнавчого аналізу — соціальна сторона того або іншого релігійного феномена. В історії і сучасності настанова на руйнування зустрі-

часться в релігійному житті надзвичайно рідко; навпаки, найбільша суспільна небезпека найчастіше пов'язана саме з творчою настановою, питання лише в тому, що саме твориться.

Третій етап — вироблення рекомендацій. На цьому етапі експерт у жодному випадку не може рекомендувати заборону або переслідування тієї або іншої групи, і не тільки тому, що це зневажає свободу совісті, але і тому, що, як показує історія релігій, релігію скасувати не можна, а підпільна релігійність тільки підсилює соціально небезпечні потенції тих або інших релігійних груп. Якщо ви хочете обмежити або контролювати активність релігійної групи, що здається вам небезпечною, визначає О. Яковлева, залиште її на поверхні суспільного життя, поставте її на спеціальний облік і під особливий нагляд.

Висновки. Узагальнюючи наведене, вбачається за необхідне, врахувати досвід теоретичних досліджень у галузі розробки методик проведення релігієзнавчих експертиз і розробити певну методику, яку можливо би було застосовувати при реєстрації релігійних організацій. Розроблена методика повинна набути свого правового визначення відповідно до чинного законодавства України.

Література

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Климов В. Переплетення регіональних, міжнаціональних, конфесійних та соціальних проблем в Україні / В. Климов // Релігізна папорама. — 2009. — № 8–9. — С. 60.
3. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квіт. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 25. — Ст. 28.
4. Решетников Ю. Пострадянське ставлення до церкви заважає вирішенню вже назрілих питань [Електронний ресурс] / Ю. Решетников. — Режим доступу : <http://narodna.pravda.com.ua/politics/4a2e56c967c53>.
5. Положення про Державний комітет України у справах національностей та релігій : постапова Кабінету Міністрів України від 14 лют. 2007 р. № 201 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=201-2007-%EF>.
6. Про судову експертизу : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 28. — Ст. 232.
7. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : постапова Кабінету Міністрів України від 2 лип. 2008 р. № 595 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.24469.0>.
8. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 12. — Ст. 165.
9. Пчелищев А. В. Государственная религиоведческая экспертиза в системе правовых гарантий свободы совести и вероисповедания / А. В. Пчелищев // Религия и право. — 2009. — № 3.
10. Щоткіна К. Ваш апокаліпсис на кожній дещі : [інтерв'ю з Володимиром Любчиком, начальником відділу науково-експертної роботи Державного комітету України у справах релігій] / К. Щоткіна, Т. Пацьо, М. Вовнякова // Дзеркало тиждня. — 2007. — 14–20 лип.
11. Прокопович О. Небезпечні секти [Електронний ресурс] / О. Прокопович. — Режим доступу : <http://www.livingrosary.org.ua/pro-sekti/items/nebezpechni-sekti.html>.
12. Залужный А. Г. Государственная религиоведческая экспертиза проблемы ее правовой регламентации [Электронный ресурс] / А. Г. Залужный. — Режим доступа : <http://old.kpre.ru/rating/analytics/religion/2084>.
13. Петрик В. М. Основи папрями та механізми вдосконалення державно-церковних відносин у контексті захисту національної безпеки України (на прикладі повітніх релігійних організацій) [Електронний ресурс] / В. М. Петрик. — Режим доступу : <http://archiv.orthodoxy.org.ua/page-631.html>.

14. Куприянов Ф. А. Судебно-религиоведческая и иные религиоведческие экспертизы [Электронный ресурс] / Ф. А. Куприянов. — Режим доступа : <http://www.google.com.ua>.
15. Кубеліус О. А. Законодавство України і РФ про свободу совісті і релігійні організації [Електронний ресурс] / О. А. Кубеліус. — Режим доступа : http://www.niurr.gov.ua/ukr/publishing/rapogama3_4/kubel_t.htm.
16. Порядок проведения государственной религиоведческой экспертизы. Приложение № 1 к Приказу Министерства юстиции Российской Федерации от 18 февраля 2009 № 53 г. Москва «О государственной религиоведческой экспертизе // Российская газета. — 2009. — 13 марта [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.religare.ru/2_64513.html.
17. Положение об Экспертном совете по проведению государственной религиоведческой экспертизы при Министерстве юстиции Российской Федерации. Приложение № 2 к Приказу Министерства юстиции Российской Федерации от 18 февраля 2009 № 53 г. Москва «О государственной религиоведческой экспертизе // Российская газета. — 2009. — 13 марта [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.rg.ru/2009/03/13/religia-ekspertiza-dok.html>.
18. Регісизнавча експертиза щодо віровчення і практики організації «Церква Сасптології / Л. О. Филипович, В. С. Елеський, О. П. Сагап. — 2004. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.scientology.in.ua>.
19. Яковлева Е. Комментарий к Приказу Министерства юстиции Российской Федерации от 18 февраля 2009 № 53 г. Москва «О государственной религиоведческой экспертизе // Российская газета. — 2009. — 13 марта.

Анотація

Додіна Є. Є. Питання методики проведення релігійнознавчої експертизи. — Стаття.

У статті розглядаються питання методики проведення релігійнознавчої експертизи, зміцнення стосунків у релігійній сфері, вивчається досвід щодо методики проведення експертиз при ресстрації статутів релігійних організацій.

Ключові слова: методика, ресстрація, релігійні організації, регулювання державно-конфесійних відносин, державні органи, релігійнознавча експертиза.

Summary

Dodina E. E. Problems of Religious Expertise Methodics Execution. — Article.

In the article the problems of religious expertise methodics execution are regarded. Also the questions of the creating of good relationships in religious sphere are analysed through the prizm of the methodics of religious expertise executing experience.

Keywords: methodics, registration, religious organizations, regulating of the state-confecion relationships, state bodies, religious expertise.

УДК 342:316.48

А. А. Езеров

КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА КОНСТИТУЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Состояние политических отношений, когда «цивилизованные механизмы политического регулирования и общественно политического диалога в стране только формируются, а новые формы осуществления государственной власти в то же время внедряются очень непросто и сопровождаются бесчисленными конфликтными ситуациями» [7, 114], требует от конституционного права, как основного регулятора политических отношений, обретения нового качества —